

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ РОЗШИРЕННЯ ЄС

У даній статті висвітлено та проаналізовано основні проблеми економічного та соціального характеру, що стані наслідком приєднання до союзу числа країн, розглянуто можливі методи запобігання розвалу Європейського Союзу та ускладненню стосунків між країнами-членами.

***Ключові слова:** Європейський Союз, єврозона. ВВП. країни-лідери, державний борг.*

Європейський Союз являється найбільш успішним прикладом між-державної співпраці в сучасному світі. У його розпорядженні - величезна територія, значна кількість населення, багато ресурсів і економічний потенціал. Євросоюз володіє грандіозною «м'якою силою» - перспектива інтеграції до цієї сім'ї заможних народів стає надзвичайно потужним стимулом для інших країн, які переймають спільні цінності, аби приєднатися до європейського співтовариства чи продовжити успішне взаємне співробітництво.

Сьогодні загальний економічний потенціал ЄС величезний. По чисельності населення, частці у світовій торгівлі ЄС є регіоном-лідером серед розвинених країн. Населення Європейського Союзу постійно збільшується, незважаючи на демографічні проблеми, і це говорить про те, що внутрішній ринок та економічний потенціал постійно зростають.

Серед українських науковців, що досліджували дану тему, найбільш вагомий внесок у подальший її розвиток зробили В.В. Копійка, Ті. Шинкаренко, П.О. Буряк, О.Г. Гупало, І.Я. Грицяк, Ю.В. Шишков. В.Г. Барановський та ін.

Результати дослідження. Головною проблемою сучасного європейського простору є загострення фінансово-економічних питань в країнах ЄС. По оцінках Європейської комісії, загальний валовий внутрішній продукт країн єврозони в 2012 році скоротився на 0.4 %, а всього ЄС — на 0,3 %. При цьому найгірший стан справ зафіксований в Греції, Італії, Іспанії, Португалії. Ісландії. Румунії, Угорщині і Словенії, які

фактично і внесли основний негатив в економіку ЄС. Зокрема, в 2012 році відбулось скорочення ВВП Греції на рівні 3 %; Італії — 2,3 %, Іспанії— 1,4 %, Угорщині — 1,2 %. Словенія — 2,2 % [2].

Лідери Європейського Союзу — ФРН. Великобританія і Франція, а також деякі інші країни, зокрема. Норвегія. Швеція. Фінляндія і Польща в порівняно кращому положенні. Так, зниження споживчих індексів основних європейських партнерів ФРН привело до скорочення об'ємів німецької зовнішньої торгівлі і, відповідно, до падіння бюджетних доходів країни. Зокрема, лише у вересні 2012 року цей показник скоротився на 3,4 %, тобто, до 91,7 млрд. євро (найбільше скорочення з листопада 2009 року). Падіння ВВП Франції, починаючи з 2008 року, складало близько 4 %, а доля країни в світовому експорті скоротилася з 5 % до 3%. В цілому це привело до істотних негативних наслідків як для окремих країн ЄС, так і в цілому для Європейського Союзу. Це в першу чергу стосується критичного зростання державних боргів низки країн ЄС (в першу чергу — Греції), що реально загрожує їм дефолтом і, відповідно, порушенням всієї фінансової системи ЄС.

У свою чергу, не загрожує всій євросоні розпадом. Досить лише провідним членам ЄС відмовитися від загальної європейської валюти, піклуючись про власну фінансову стабільність, або примусово виключити країни з найбільш проблемними економіками з єдиного європейського валютного поля. Розрив фінансових зв'язків, що діють між країнами ЄС, неминуче спровокує подальшу стагнацію європейської економіки і приведе до глибокої кризи Європейського Союзу. Виникне реальна загроза політичного розколу ЄС. Всі ці події в економічній сфері відобразились і на рівні безробіття населення євросони, який на березень 2013р. становив 10,9%.

Сьогодні, європейська інтеграція знаходиться під загрозою через:

- 1) відсутність зовнішнього ворога, який є головним стимулом для глибокого співробітництва;
- 2) складний принцип прийняття рішень в ЄС. де 27 країн найрізноманітніших розмірів і багатства повинні спробувати досягти згоди на основі консенсусу;
- 3) помилкового рішення про створення єдиної валюти без створення політичних та економічних інститутів, необхідних для її підтримки;
- 4) націоналізму, що залишається потужною силою в Європі і набирає оберти в останні роки.

Не встигнувши до кінця інтегруватися. Євросоюз може припинити існування як єдине політичне утворення. Економічні та політичні проблеми можуть як змусити членів ЄС проявити солідарність та відповідальність, так і навпаки - підсилити розбіжності між окремими колами певних країн.

Що стосується власних антикризових заходів країн-членів ЄС, то вони включають: економію коштів (в першу чергу, за рахунок зниження рівня фінансування оборонних і соціальних програм); підвищення податків; залучення іноземних кредитів і інвестицій з країн, які відносно стабільніші в економічних відносинах, зокрема КНР; розширення торговельно-економічної співпраці за межами Європейського Союзу, в т.ч. з КНР, Індією, країнами Південної Америки і Росією.

На погляд європейських експертів, такі заходи вже дали можливість створити передумови для виходу Європейського Союзу з фінансово-економічної кризи. Правда, виникає ряд інших проблем як ситуативного, так і довготривалого характеру.

Наприклад, приму сове скорочення соціальних витрат в країнах ЄС (в т.ч. скорочення зарплат, пенсій і пільг) з одночасним підвищенням податків викликало невдоволення у населення, спровокувало антиурядові настрої і масові акції протесту. Соціально-політична обстановка у ряді європейських країн загострилася, висувуються вимоги про відставку урядів.

В той же час поглиблення соціальних проблем в країнах ЄС викликає серед населення радикальні, націоналістичні і сепаратистські настрої, а також росте недовіра громадян до Європейського Союзу. Наприклад, серед політикуму Румунії отримують підтримку ідеї відродження «Великої Румунської держави»; до складу парламенту Угорщини входить націоналістична партія «Рух за кращу Угорщину»; у парламенті Греції зміцнюються позиції партії націоналістичного напрямку «Золотий світанок». Такі дії вже ускладнили ситуацію навколо Молдови, загострилися угорсько-румунські і угорсько-словацькі відносини через підтримку Угорщиною сепаратистських рухів серед угорських меншин в Румунії і Словаччині.

Ростуть сепаратистські настрої також і серед населення «старих» членів Європейського Союзу. Так, прояви сепаратизму демонструють Каталонія в Іспанії, Шотландія у Великобританії і Фландрія у Бельгії. Рушійними силами цих процесів виступають націоналістичні партії, які, зокрема, входять до складу місцевих парламентів Каталонії (партія «Конвергенція і союз») і Фландрії (партія «Новий фламандський альянс»).

Ускладнюються стосунки між відносно стабільними країнами-членами ЄС і їх партнерами по організації, у яких складніше фінансово-економічне становище. У політичних кругах ФРН, Франції і Великобританії, наприклад, вже посилюється невдоволення необхідністю виділяти кошти для «порятунку» деяких кризових європейських економік. Так, під час прийняття нового фінансового плану ЄС на 2014-2020 роки в ході саміту Європейського Союзу 22-23 листопада 2012 року нові члени організації отримали значно менше коштів на програми «Вирівнювання ЄС», ніж в попередні роки [3].

Ускладнюються стосунки і між провідними країнами-членами ЄС. В основному із-за незгоди в підходах до рішення фінансово-економічних проблем Європейського Союзу (зокрема, випуск євробондів). Крім того, Франція і Великобританія стурбовані посиленням позицій ФРН, як основного донора європейських стабілізаційних фондів. Адже таким чином Берлін дістає значно більше можливостей впливати на загальну політику ЄС.

Це так чи інакше призводить до зростання відцентрових процесів в Європейському Союзі. І ось вже певні політико-економічні сили Великобританії порушують питання про вихід країни з ЄС. В той же час, через внутрішньополітичні причини, уряди деяких країн ЄС намагаються спочатку вирішити питання соціального забезпечення власного населення, а вже потім виконувати вимогу Європейської комісії скоротити свої бюджетні витрати, що, зрозуміло, не може не поглиблювати внутрішні організаційні протиріччя. Тут доречно згадати відмову Польщі і Румунії від приєднання до єврозони до того часу, поки фінансово-економічна ситуація в Європейському Союзі не стабілізується. З 1 травня 2011 р. Євросоюз зняв обмеження на трудову міграцію з восьми держав, що приєдналися до ЄС у 2004 році. При входженні в Союз цих держав 15 «старих» країн-членів ЄС передбачили можливість введення семирічного транзитного періоду, при цьому частина з них відразу ж відкрила свій ринок для трудящих з «країн-новачків». Однак Німеччина і Австрія не зробили цього, протримавши мораторій на трудову міграцію протягом максимально можливих семи років. Певні складності відчували трудові мігранти з «Нової Європи» і у Великобританії. Основною причиною прийняття транзитного періоду послужило прагнення захистити національну робочу силу від додаткової конкуренції на ринку праці.

У липні 2011 р. Іспанія також посилила правила переїзду в свою країну громадян Румунії. Новоприбулим румунам тепер знову доведеться запрошувати дозвіл на роботу, яке з 2008 р. давалося їм автоматично при реєстрації проживання в Іспанії. Головною причиною закриття іспанського ринку праці від іноземців залишається зростаюче в країні безробіття.

У цілому, інтеграція в приймаючі суспільства Німеччини, Франції, Великобританії. Іспанії та Італії трудових мігрантів та членів їх сімей з країн ЦСЄ, безумовно, проходить набагато успішніше, ніж, скажімо, турків, пакистанців чи арабів. Таким чином, розширення сприяє вирішенню демографічних проблем Єдиної Європи, пов'язаних з низькою народжуваністю і старінням населення. Але даний ресурс не нескінченний, бо треба враховувати, що країни ЦСЄ - в середньому - теж не відрізняються високою народжуваністю. При цьому Євросоюз не вітає збільшення міграції з неєвропейських країн. До цього ж на нараді глав МВС країн ЄС у Сопоті в липні 2011 р. було прийнято рішення, що при масовому напливі іммігрантів дію Шенгенської угоди може бути

призупинено. Подібний крок може означати серйозний відхід назад у справі європейської інтеграції. Загалом, за підсумками 2011 року. Великобританія - країна ЄС з найбільшою кількістю іммігрантів - 566 044чол.. за нею слідує Німеччина - 489 422чол.. далі Італія (385 793чол.) [6].

Процес розширення ЄС призвів до того, що союз став багаторівневим, багатокультурним. багатовекторним у своїх інтересах, прибутках, рівнях розвитку. Приєднання та адаптація країн з іншої соціально-економічної системи проходить більш важко та довго. Для забезпечення соціального розвитку в процесі інтеграції та залагодження соціальних наслідків розширення закріплено окремі положення Договору ЄС. Для вирішення соціальних проблем країни виділяють кошти, найбільше відрахувань здійснюють Данія, Люксембург та Німеччина, найменше - Іспанія, Португалія, Греція.

Загострення фінансово-економічних проблем ЄС знижує оборонний потенціал Європейського Союзу, а також можливості реалізації загальної європейської політики безпеки. Так, скорочення оборонних витрат країнами ЄС вже ускладнює роботу Європейського оборонного агентства і проведення миротворчих і антипіратських операцій Європейського Союзу, а також гальмує створення європейських батальйонних тактичних груп і заходу по нарощуванню їх оперативної готовності

Реально ж ситуація в Європейському Союзі зовсім не фатально катастрофічна. Як вже відзначалося, усупереч усім негараздам, заходи керівництва. Зокрема, в 2012 році дефіцит зовнішньої торгівлі ЄС скоротився до 7 млрд. євро (з близько 40 млрд. євро в 2011 році). Цей наслідок зростання експорту послуг, який має значний профіцит на рівні близько 38 млрд. дол. США (у 2011 році цей показник складав близько 30 млрд. дол. США). Крім того, спостерігається збільшення об'ємів прямих інвестицій в економіки країн Європейського Союзу [2].

Певна позитивна динаміка поновилася також в деяких економічних галузях ЄС. у тому числі капітальному і житловому будівництві Іспанії. Португалії і Італії, які донині вважалися найбільш проблемними європейськими країнами. Це сприяє зростанню внутрішнього споживчого попиту, який, за прогнозами Європейської комісії, може збільшитися на 1,4 % в 2013 році [6].

Позитивні тенденції спостерігаються і у банківській сфері Європейського Союзу. Так, європейські банки оголосили про свою готовність повертати кредити, отримані в Європейському центральному банку для відновлення свого фінансового стану, на загальну суму 1 трлн. євро. Зокрема, до 200 млрд. євро (20 % від загальної боргової суми) можуть бути виплачені вже в 2013 року. Крім того, більшості країн ЄС (в т.ч. найбільш проблемній Греції) вдалося скоротити свої бюджетні витрати, що, зокрема,

дозволило Італії і Іспанії взагалі відмовитися від додаткових кредитів європейських фінансових інституцій [4].

Виходячи з цього. Європейська комісія прогнозує зниження середнього бюджетного дефіциту країн-членів ЄС з 3,6 % від ВВП в 2012 році, до 3,2 % від ВВП в 2013 році, а для країн - членів єврозони - з 3,3 % до приблизно 2,9 %. Зрозуміло, що при цьому зменшується і державний борг європейських країн [2].

Економічний спад у євроні спостерігався увесь минулий рік, і цього-горіч виходу з рецесії очікувати не доводиться, прогнозують в Єврокомісії. Розрив у розвитку у різних країн ЄС продовжує зростати і тиснути на загальні економічні показники. Так, у листопаді 2012 року прогнозований ріст ВВП єврозони на 0,1% обернувся його падінням на 0,3%. На 4,5% скоротилася економіка Греції та Кіпру [6].

У 2012 році сукупний ВВП 17 країн єврозони скоротився на 0.6%. Важливим є те. що негативні економічні тенденції відзначають у Великій Британії, яка впродовж 30 років мала найвищу кредитну категорію у світі. Таким чином, вона поступилася Німеччині та Канаді [5].

Так звана Лісабонська стратегія мала на меті до 2020 року вивести економіку Євросоюзу на перше місце у світі. Проте, криза змінила ці плани і нова програма «Європа-2020» виявилася більш наближеною до реальності.

Основні складові програми «Європа 2020» такі: перше - створення так званого «інноваційного союзу», що відчинить двері науці та новим технологіям. Друге - покращення системи освіти, третє - розвиток цифрового ринку та інтернету, четверте - перехід на ресурси відновлюваної енергії, п'яте покращення підприємницького середовища Євросоюзу [2].

Таким чином, вищезгадані заходи створюють реальні передумови для подолання кризових процесів в ЄС і відновлення динамічного розвитку Європейського Союзу, як одній з найбільш потужних і найбільш ефективних політико-економічних організацій у світі.

Перелік використаних джерел:

1. *Розширення ЄС: Аналіт. щоквартальник. Вип. 1. - К.: Дата Банк Україна, 2003. - 96 с.*
2. *<http://eeas.europa.eu> офіційний сайт ЄС.*
3. *<http://twinning.com.ua> - офіс програм Twinning в Україні.*
4. *<http://www.bloomberg.com> - офіційний сайт агентства фінансово-економічних новин світу*
5. *<http://www.standardandpoors.com> сайт публічного товариства S&P, що займається аналітичними дослідженнями фінансового ринку.*
6. *<http://epp.eurostat.ec.europa.eu> - сайт Європейської комісії ЄС.*

Anna Butenko, Yulya Lompey ECONOMIC AND SOCIAL CONSEQUENCES OF EU ENLARGEMENT

The thesis presents and analyzes the main economic and social problems as a result of joining new countries to the union, examines possible ways of preventing the collapse of the European Union and the complication of relations between the Member States.

Keywords: *European Union, eurozone, leading countries, public debt.*